

ЗА ЛЮБОЗНАНИЕТО И МЪДРОСТТА

„Когато пишете някоя фраза, която имате за изключително добра, теглете под нея пръчка. Извънредно то явление привлича вниманието на всички.“

Петко Р. Славейков, „Съвети към писателите“, В-к „Гайда“, 1866 г.

Пролог 1. Прогресът на обществото и икономиката днес е базиран на информационните и комуникационните технологии (на фона на недостиг в хуманните „технологии“). Така рационализмът на Рене Декарт (1596–1650) и неговото *cogito ergo sum* – мисля, следователно съществувам¹ – може да бъде наречен *computicare ergo sum*. От клетъчно до социално равнище всички живи същества говорят помежду си. Ние обменяме информация помежду си предимно чрез знаци, символи, алегории и метафори, изградени от гуми – изречени или написани. Например лиганди, рецептори, нексуси, цитоскелетон, гени, сплайсинг, транслация, шаперони, митохондрия, протени, екзоцитоза^{2,4} – лингвистиката на клетките и матрикса. Няма *in vivo* без *cross talk*, *feedback*, *signal transduction*, *response-to-injury*, *homeostasis*⁵. Това ни позволява да се адаптираме, да постигаме разбирателство и да избягваме конфликти помежду си и с околната среда.⁶

Пролог 2. Сократ беше учител на Платон, Платон – на Аристотел, Аристотел – на Александър Македонски, доц. Делчо Желязков и г-р Петко Узунов (1962-1966) – на автора на тази статия, той – на редактора на това списание.

*Това е висша йерархия във действието,
от стона до въздишката – до ехото...*

Защо? И какъде?

Но ти си с въздуха

на дъното на белите си дробове.

(Христо Фотев)

Свещеният поток на информация – щафета на родител-учители-приятели.

Номо Diurnis. Таксономията е наука за класификации (от гр. *taxis* – ред и *nomos* – закон). Шведският учен Карл Линей (1707–1778) в книгата *Systema Naturae* е описал 4400 животински и 7700 растителни видове. Във вертикала на милионната си еволюция човекът е преминал през *Номо ergaster* (работещ човек), *N. erectus* (изправен човек) и от 40-50000 години – *N. sapiens* (мъдър човек), наричан първоначално *N. diurnis* (дневен човек). Ние не само в Деня на народните будители ще го наричаме буден човек – защото сме заспали, някой трябва ли да ни събужда или някой трябва ли да ни гържи будни, за да не заспиваме? Будители, учители, ученици – будни, пробуждащи се, заспали.

Любознание и мъдрост. Не знам в грузи езици да има гума, съчетаваща едновременно толкова много емоция

(любов) и толкова много мъдрост (невъзможна без знание), като нашата любознание. Именно от любовта към знанието идват евристичните импулси – магическата простота на откривателството. Семантичен конкурент на любознание, но изписано с две гуми, може да бъде латинското *sapere aude* – да се стремиш да знаеш, да имаш куража да си мъдър, да си автономен, независим, да си узрял, а не попаде, да изразяваш мислите си, да си свободен (спомни си Имануел Кант).

Федерико Гарсия Лорка в поемата *Ню Йорк* писа за „далекогледите на знанието“ – да ги пазим, усъвършенстваме, да превърнем любознанието и мъдростта в двигател на нашето образование, наука и култура. Така, както нашите първоучители са ни завещали още преди Брюксел и Лисабон.

Епилог 1. В Зорба Гърка Никос Казандзакис пише, че човек е изживял достойно живота си, ако един ден хората казват: „Вижд, това е внука на ...“ За Зорба се сетих, когато наш приятел разказа друга една прекрасна жестология. На откриването на европейския конгрес по патология, състоял се това лято в Истанбул, председателят на конгреса, след като говорил за история на патологията в Турция, казал, че има една изненада за аудиторията. И поканил да станат двамата вече над 80-годишни синове на основоположника на турската патология. За няколко минути изумената аудитория престанала да диша.

– Какъв голям жест на уважение към учителя! – каза един от приятелите.

– Докато в България още спорим кой е основоположник на една или друга организация или дружество – дотълни друг приятел.

Епилог 2. „Най-висшето блаженство на лотофагите е най-страшното проклятие и нещастие за Одисей – без памет лотофагите са и без история, всеки започва всичко отново и никога за никого преди и след него не може да знае. На острова на лотофагите съществуват идеални условия за липса на култура, която се гради върху паметта за изминалото.“ (Тончо Жечев, *Митът за Одисей*).

DIXI (от лат. *казах каквото мисля*). За осъществяването на проекти в образованието и науката са необходими *rosos di mato* (Волтер, лат. *малко лудост*) и много *duende* (исп. *огън, душа*), като това в телата на андалузките момичета, танцуващи фламенко в метафорите на Лорка.

1. Antonio Damasio, роден през 1944 г. в Лисабон, е професор по поведенческа неврология и невробиология в Университета в Южна Калифорния. На гуалистичната хипотеза на Рене Декарт за тялото и съзнанието (*body-and-mind*) г-р Дамасио предлага парадигмата, че „ние не сме мислещи машини, ние сме емоционални машини, които мислят“, описана в книгата му „Грешката на Декарт“ (*Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*).

2. Чалдъков ГН. Учебник по клетъчна биология, част 1, 1996.

3. Chaldakov et al. From adipose tissue protein secretion to adipopharmacology of disease. *Immunol Endocr Metab Agents Med Chem* 2007; 7: 149-155.

4. Chaldakov et al. Homo obesus: A metabotrophin-deficient species. *Pharmacology and nutrition insight. Curr Pharm Des* 2007; 13: 2176-2179.

5. Поддържането на хомеостазата е основна програма на всяка жива система за нейното ефективно функциониране и саморегулиране. Намирането на тази „златна среда“ обаче не е резултат на математически баланс – например изяждането на 100 ябълки дневно е изключително много и обратно – неизяждането дори на една ябълка е изключително малко, но това не означава, че човек трябва да изяжда 50 ябълки дневно (Аристотел). Същото се отнася и за парадокса на червеното френско (и българското) вино!

6. Повече за *Номо геригросанс* – в „Еволюция на сътрудничеството“ (1981) на Роберт Акселрод (9 страници, станали най-цитираната научна статия) и в „Еволюция на реципрочния алтруизъм“ (1971) на Роберт Трайвърс.